Culisele Chestiunii Naţionale

DE

I.L. CARAGIALE

BUCUREŞTI
TIPOGRAFIA „EPOCA”
3, STRADA CLEMENȚEI
1896

VARIANTA V1.0

CULISELE CHESTIUNII NAŢIONALE

Dintr-un izvor cu desăvârşire autorizat,[1] putem da aici toate amănuntele mai interesante asupra ultimelor împrejurări prin care a trecut chestiunea naţională. Vom evita, se înţelege, lungimile inutile, trecând repede asupra împrejurărilor destul de cunoscute publicului, precum procesul Memorandului, sechestrarea «Tribunei» ş.a; şi vom da la lumină numai părţile ascunse ale acestei nenorocite chestiuni, în care partidul şi guvernul liberal au jucat un rol aşa de îndoios — zicem îndoios, nu atât din punctul de vedere al patriotismului, cât din punctul de vedere al tactului politic.

«Samsarul», care şi-a oferit nepoftit serviciile sale Ardelenilor, poate o fi fost «onest», mai ales că a spus-o singur; dar, în schimb, a fost de o nedibăcie, de o lipsă de tact politic, de neiertat. Amestecul partidului şi guvernului liberal de la noi în afacerile interioare ale partidului naţional de peste munţi a fost fatal acestuia: mulţumită acelui amestec, în urma dihoniei care s-a aprins în sânu-i, în urma ameţelii şi rătăcirii spiritelor de spaima intrigilor, de nesiguranţă şi absolută lipsă de încredere de la om la om, de la frate la frate, existenţa acelui partid naţional este foarte serios ameninţată.

Aproape tot ce a făcut acel partid pentru cauza naţională cu atâtea sacrificii este pierdut; energia este stinsă, şi nimic, în starea de astăzi a lucrurilor, nu ne-ar face să credem într-o reparare apropiată a greşelilor săvârşite.

Iată pentru ce trebuie să mulţumească bietul partid naţional de dincolo partidului liberal de la noi: vrajbă, neîncredere, bănuieli, nesiguranţă, oboseală – în fine o discordare foarte asemănată cu începutul unei complete descompuneri finale. Cine strică, cine e vinovat de această stare de lucruri? Se va înţelege poate din rândurile de la

[1] Aceasta este o lucrare de simplu reportaj

vale.

* * *

Neînţelegerile în partidul naţional de dincolo au început cam pe vremea când «Tribuna» din Sibiu, foaia autorizată a acelui partid, pe atunci sub direcţiunea dd-lor E. Brote, I. Bechnitz şi I. Slavici, s-a declarat făţiş, fără de niciun înconjur, fără nicio rezervă, ca organ al partidului liberal din România (pe atunci acesta în opoziţie), şi încă organ al nuanţei pure colectiviste. Cine a citit pe atunci «Tribuna» a putut vedea că foaia din Sibiu nu era decât o filială mărturisită a «Voinţei Naţionale» de o violenţă poate mai mare decât a centralei. Toată lumea îşi explica această atitudine a gazetei sibiene prin speranţele că partidul liberal în opoziţie promisese un puternic sprijin cauzei naţionale în cazul unei eventuale căderi a conservatorilor şi venirii liberalilor la putere.

În adevăr, toate confirmau acele speranţe: discursurile liberalilor la Ligă, faimoasele declaraţiuni ale şefului liberalilor în chestia naţională, concursul material şi moral pe care: liberalii îl dădeau la toată agitaţia – toate trebuiau să explice în bine atitudinea extrem de parţială, şi prin urmare destul de puţin convenabilă, a «Tribunei» faţă cu situaţia politică de la noi, şi să confirme speranţele într-un puternic sprijin viitor al liberalilor noştri, când vor veni la guvern, în favoarea Ardelenilor.

Evenimentele au dat, din nenorocire, o colosală şi dureroasă dezminţire acelor speranţe. Ironia sorții a voit ca partidul naţional de dincolo să fie pedepsit cu întoarcerea propriului său păcat: el nu trebuia să se amestece în daraverile noastre interioare; s-a amestecat totuşi; ei! în schimb s-a amestecat şi partidul nostru liberal în daraverile interioare de dincolo – şi iată unde a ajuns chestia naţională în ajunul Mileniului.

* * *

Aşa era «Tribuna» pe vremea faimosului proces de la Cluj —*colectivistă*, şi prin urmare dd. redactori şi directori, I. Bechnitz, E. Brote şi I. Slavici, membrii partidului naţional de dincolo, erau şi membri ai partidului colectivist de aici. Vine procesul. Dd. Slavici şi Bechnitz nu erau implicaţi; d. Brote era. Dintre acuzaţi, dd. Brote şi Aurel Popovici se declara refractari faţă cu justiţia maghiară, cărei nu-i recunosc dreptul de a-i judeca, părăsesc Transilvania şi se refugiază în România, unde-şi propun să facă centrul activităţii lor de agitare în chestia naţională.

Dintru început trebuie să spunem că d. Aurel Popovici declarase categoric tuturor membrilor partidului naţional, şi d-lui Brote în particular, că: nu-nţelege ca partidul lor să se amestece în daraverile interioare ale Românilor liberi; acest amestec d-sa îl crede primejdios, pentru că el ar autoriza şi legitima amestecul partidelor din România liberă în daraverile interioare ale Românilor de dincolo. Acest amestec d. Aurel Popovici îl respingea deci categoric. D-sa cerea de la Românii din regatul român ajutor şi sprijin moral şi material pentru luptătorii ardeleni, pentru cauza naţională, mijloace de împrăştiere a culturii, agitaţiunii, dezbaterilor în presa europeană, etc., nu recunoştea însă că, în schimbul acestor ajutoare, acei de la noi să-şi aroge câtuşi de puţin dreptul de a se amesteca în afacerile interioare ale partidului naţional de dincolo.

Astfel, de la venirea d-sale aici, d. Aurel Popovici a cultivat cunoştinţa tuturor bărbaţilor politici, tuturor oamenilor culţi, fără preferinţe sau simpatii de partid politic. Cu cea mai delicată discreţie, d-sa a evitat să aplaude sau să critice vreun act politic al nostru, şi n-a scăpat niciodată ocazia de a declara că acesta nu este dreptul nici unui român de dincolo, că aceasta nu trebuie niciun român de dincolo să şi-o permită, dacă înţelege bine interesele cauzei naţionale înseşi.

În acest timp, d. E. Brote, tovarăşul de exil voluntar (expresie proprie a d-lui Brote, adică mai bine zis improprie), continua a creşte colectivist de cea mai fierbinte temperatură. D. Brote se lăsa hipnotizat de d. Dim. Sturdza.

D. Brote devenea pentru d. Dim. Sturdza, un *medium*, ceea ce era frumoasa Lucila pentru Donato. Precum Donato îi vâra ace şi cuţite în braţul Lucilei, iar ea, sub privirile lui, zâmbea ca sub cele mai dulci mângâieri, tot astfel şeful liberalilor vâra în capul d-lui Brote înaltele principii naţionale, veninul mașinaţiunilor meschine, intrigilor şi şicanelor mici şi triviale, şcoala înaltei diplomaţii. D. Brote le-nghiţea, le mistuia, şi zâmbea în semn de mare recunoştinţă. Din aceste sedinţe de hipnotism politic, a rămas d. Brote cu un întreg repertoriu de gesturi scurte şi hotărâte à la Sturdza, de încruntări cu două sensuri, de zâmbete cu mai multe înţelesuri à la Sturdza, şi de formule de catehism moral şi politic ca acestea: «Conservatorii sunt reacţionari, ciocoi; ciocoii n-au făcut niciodată nimic pentru chestia naţională; liberalii singuri, etc.»

Doi ani şi jumătate, fără să-şi permită o absenţă, eminentul şcolar a frecventat cursul şi prânzul d-lui Sturdza. Vom vedea mai la vale la ce perfecţiune a ajuns acest suflet, pe care d. Sturdza îl are în mână. Până atunci să nu uităm a spune că, în vreme ce d. Brote se lăsa hipnotizat de şeful liberalilor, d. Slavici denunţa în «Voinţa Naţională» pe conservatori că umblă să facă vânătoare de suflete în Ardeal.

* * *

Aşa, d. Brote astăzi este umbra d-lui Sturdza. Cu ce mijloace însă, se va întreba oricine, a fermecat diplomatul moldovean pe diplomatul ardelean până într-atâta? Cum se poate explica această adoraţie mistică pe care o are fascinatul pentru fascinatar? Lucrul nu e prea greu de explicat. D. Brote este agronom de fel; d-sa a studiat înalta ştiinţă a agronomiei în şcoalele săseşti; se zice că s-a distins ca director al unei ferme — model, cam pe lângă Rășinari sau Porceşti; vitele d-sale au luat adesea premii la expoziţiile ţinutului, în Cisnădia; iar în privinţa fabricaţiunii brânzei a fost totdeauna invidiat de toţi concurenţii. Se pare însă că în politică procedeurile după care poate cineva face vreo

brânză sunt altele decât în agronomie şi-n economia ruralului.

Trăit în aşa condiţiuni, într-un stat ca Austria, unde se trece foarte cu greu dintr-o sferă socială în alta, într-o societate în care, de regulă, nu se recrutează diplomaţii şi oamenii politici dintre agronomi micuţi, ori cât de faine le-ar fi brânzeturile; deprins şi disciplinat austrieceşte cu o lume în care un conducător de fermă — model nu ciocneşte paharul cu diplomaţi, miniştri şi ilustraţiuni politice decât la zece ani odată, din joi în Paşti, cu ocazia vreunei împărţiri de premii la expoziţii provinciale – d. Brote tam nisam se trezeşte, sărind Carpaţii, în cele mai înalte sfere politice; stă în toate serile cu un şef de partid, apoi şef de guvern, la masă, între soţia unui academician şi soţia unui ministru plenipotenţiar şi faţă în faţă cu respectivii. Şi «musiu» Brote în sus, şi «musiu» Brote în jos, şi intimitate, şi familiaritate, şi cordialitate. D. Brote face furori în saloanele cele mai înalte din Bucureşti, nu mai face brânză la ferma din Răşinari. D. Brote dezvoltă sus de tot teorii politice în loc să-şi expună vitele la o expoziţie regională. D. Brote are succes, se înalţă, străluceşte, şi de atâta strălucire, pierde agronomul nostru vederea normală, de atâta înălţime îi vine, ruralului ameţeli.

Ameţit, astfel, ieşind într-o seară de la o mare primire la şeful liberalilor, întâlneşte pe d. Aurel Popovici. Radios, diplomatul de la Răşinari întinde cu bunătate mâna tovarăşului său de nenorociri politice şi începe să-i dea o lecţie foarte înaltă de patriotism şi de diplomaţie.

D. Brote face mai întâi tovarăşului un elogiu asupra geniului d-lui Sturdza, «cel mai mare român, cel mai inteligent bărbat de stat, cel mai sublim patriot, geniul bun al Românismului, o adevărată reîncarnare a răposatului I. C. Brătianu».

D. Aurel Popovici ascultă cu religiozitate.

D. Brote, urmând, îi face aspre mustrări că nu frecventează mai mult pe «sublimul» şef liberal, că este prea indiferent faţă cu marele om, indiferenţă cu atât mai vinovată cu cât d. Aurel. Popovici întreţine relaţiuni

politicoase şi cu «ciocoi». Şi asupra acestui cuvânt, aşa deodată, începe o istoricească explicare asupra «fanarioţilor», «ciocoilor», care niciodată n-au iubit Românismul şi cu care prin urmare, cum zice apostolul cauzei naţionale, d. Sturdza, orice român adevărat trebuie să evite orice contact.

La toate mofturile acestea, d. Aurel Popovici răspunde că n-are nici cuvânt şi nici drept să arate preferinţe şi simpatii deosebite pentru cineva în ţară; că d-sa vrea să cultive relațiunile cu toți oamenii culţi de aici fără deosebire de partid, fiindcă d-sa crede că sprijinul chestiei naţionale nu trebuie solicitat nici primit exclusiv de la un partid politic, ci de la Români în genere.

Acestea se petreceau cu câteva zile înainte de procesul de la Cluj.

* * *

Între acestea vine procesul.

Cine a urmărit acele faimoase dezbateri trebuie să-şi aducă aminte că în cursul lor a fost un moment de defecţiune, sau mai bine zis o clipă de ezitare din partea inculpaţilor — o clipă de acelea care poate primejdui viitorul unei cauze mari. Din fericire, momentul acela a fost prea trecător pentru ca să poată produce o panică serioasă în rândurile partidului naţional de dincolo.

Inculpaţii şi-au ridicat repede fruntea, aplecată un moment de oboseală, înaintea asprilor judecători; ei şi-au ascultat sentinţa ca bărbaţi vrednici ce nu vor să respingă răspunderea faptelor lor, şi tot astfel au mers să-şi facă osânda.

Împrejurările politice au silit curând pe guvernul maghiar să repare întrucâtva brutalitatea comisă la Cluj, — osândiţii au fost graţiaţi. Pe atunci, la noi erau la guvern conservatorii. Orice s-ar putea zice de oameni parţiali în privinţa rolului ce l-au jucat conservatorii în afacerea graţierii, ori exagerând importanţa acelui rol sau

contestând-o cu desăvârşire, un lucru rămâne constant: în ţară erau conservatorii la putere şi nu e admisibil ca ei să nu fi fost întru nimic amestecaţi în afacerea naţională, şi cu atât mai puţin admisibil ar fi ca, amestecându-se, ei să nu fi fost inspiraţi de simpatie pentru osândiţii de la Cluj. Această judecată trebuie să rezulte din natura lucrurilor: un guvern român astăzi nu poate dori, atât în interesul țării cât şi în interesul partidului său propriu, decât o aplanare cât mai reală şi mai durabilă a diferendului româno — maghiar de peste munţi. Situaţiunea noastră internaţională impune într-un chip imperios această judecată.

* * *

Închişii ies din temniţă. După câteva zile, unii merg de se prezintă miniştrilor unguri Banffy, Erdely şi nu mai ştim care, spre a mulţumi pentru actul de mărinimie al prea graţiosului şi «drăguţului» de împărat. Deşi acest demers al graţiaţilor nu era decât împlinirea unei datorii elementare de curtenie, el a produs în toată lumea română o impresie grozav de penibilă. Acel demers a fost semnalul unei fierberi colosale, care s-a propagat, cu o iuţeală de vârtej din cercurile directive până în cele mai adânci straturi ale poporului de dincolo.

Toată lumea bănuia că acel demers nu era decât începătura unor negocieri ale fruntaşilor partidului naţional cu guvernul maghiar în vederea unei împăcări. Împăcare cu guvernul maghiar? Peste poate! Aşa gândeau toate minţile, aşa şopteau scrâşnind toţi românii rabiaţi de o aşa idee. Oricare ar fi fost condiţiile, oricare ar fi fost avantajele promise, oricare ar fi fost relele de suferit mai departe, ideea unei împăcări era respinsă de toată suflarea românească. O împăcare nu e posibilă! Nici să nu se mai pomenească de aşa ceva! Înainte!

* * *

Ce zicea, ce gândea, în aceste împrejurări, d. E. Brote? Ce gândea nu se poate spune, pentru că nimeni nu poate ghici gândurile adânci ale unul diplomat. Ce zicea însă — aceasta o ştiu toţi câţi l-au auzit.

D. E. Brote era mai intransigent decât toată lumea. D-sa pierdea rezerva şi imperturbabilitatea caracteristică a diplomatului şi cădea în accese de durere extremă numai la ideea că Raţiu şi ceilalţi s-au pus să stea la vorbă cu guvernul maghiar. D. Brote leşina de groaza unei mari primejdii, care i se părea d-sale că ameninţă chestia naţională – *atingerea programului naţional.* Şi astfel se produce scandalul «Tribunei». Sărmana foaie e apucată de către d. Brote şi alţii de-o parte, de alta de către bătrânul Raţiu şi ceilalţi. Trag unii încoace, alţii încolo, şi bătrânul Raţiu, luptător deşi bătrân, dar mai voinic, rămâne cu «Tribuna» în mână.

Atunci începe o luptă grandioasă din partea d-lui Brote pe tema apărării programului naţional, pe care Raţiu voieşte să-l trădeze.

Raţiu a luat «Tribuna», ca să poată mai bine împlini opera lui de trădare! Săriţi toţi Românii în apărarea programului naţional pe care «ni-l vinde Raţiu la Unguri!»

Astea le *vorbea* d. Brote şi le auzea toată lumea.

Să avem răbdare; vom vedea şi *ce gândea* subţirele diplomat de Răşinari.

* * *

Cu câteva zile înainte de scandalul de la «Tribuna», căzuseră «fanarioţii», «ciocoii» de la putere; guvernul era în fine în mâinele d-lui Sturdza— geniul bun al Românismului etc. etc. etc. Oricine îşi poate închipui câte speranţe au trecut prin sufletul acelora pe care d. Brote îi catechisise în privinţa patriotismului marelui, sublimului urmaş al lui I. C. Brătianu. Sturdza al lui Brote prim ministru! Brote al lui Sturdza conducător al chestiunii naţionale! Dar o mai fericită împrejurare se poate vedea în istoria unui popor? Dar atunci chestiunea naţională nu mai are decât un pas de

făcut pentru a ajunge la mult dorita soluţie — la îndeplinirea programului naţional!

Când colo, tronc!

Geniul bun al Românismului, omul providenţial al d-lui Brote, face boroboaţa de la Iaşi. D. Sturdza ţine faimosul discurs, un demers de înaltă diplomaţie, în urma căruia îi rămâne porecla de «Scuza»!... O lovitură de măciucă în capul unui om care se uită într-o frumoasă panoramă, unde vede grădini fermecate, cu poame de aur şi cu paseri măiestre — iată efectul ce l-a produs faimosul discurs în mintea naivilor patrioţi de dincolo, care plânseseră de bucurie la căderea «ciocoilor» şi ridicarea liberalilor.

Unde e Brote? Aleargă toţi la Brote, să le spue Brote ce e asta?

Brote, ca un diplomat ce e, o scaldă, o lucrează în doi peri, zâmbeşte cu mai multe înţelesuri; spune multe, face cu ochiul, pune degetul la gură: «Sst! lăsaţi că e bine! nu ştiţi ce e dedesubt! Să luăm numai «Tribuna»... şi veţi vedea! Ştie d. Sturdza să-i învârtească pe Unguri.»

«Dar ce facem dacă luăm «Tribuna?» întreabă Aurel Popovici.

«N-aveţi grijă! o să fie bine! o să fie bine! ştie d. Sturdza! o să vedeţi, o să fie bine!»

Vom vedea ce ştia d. Brote că ştia d. Sturdza.

Până atunci, să nu uităm a spune că, deşi indirect şi nu cu atâta furoare ca mai înainte, d. Brote insista totuşi asupra apărării programului naţional contra tentativelor lui Rațiu.

* * *

«Tribuna», între acestea, rămâne de-a binelea în mâinele lui Raţiu. Partidul naţional se desparte atunci în trei fărâmături — una compusă din acei ce acordă încrederea lui Raţiu; a doua din acei care cred în spusele ddlor Brote şi Comp; a treia compusă din nehotărâţi, mai bine zis din nedumiriţi, care nu mai ştiu ce să creadă, pentru că nu mai înţeleg nimic.

Cine este acela care e vinovat de, scandalul de la

«Tribuna»? Raţiu acuză pe Brote şi Comp.; Brote şi Comp. acuză pe Raţiu. Mulţumită superiorităţii spiritului de intrigă a d-lui Brote, o mare parte dintre nedumiriţi înclină a da din ce în ce mai mult crezământ bănuelii că Raţiu n-a luptat să pună mâna pe gazeta sibiană decât numai şi numai cu scopul de a propaga: părăsirea programului naţional şi o împăcăciune, pe baza acestei trădări de cauză, cu guvernul maghiar.

Dar trece vremea, şi, la toate stăruinţele membrilor partidului naţional de a da o cât mai grabnică soluţie acestei situaţiuni nehotărâte, d. Brote nu dă decât răspunsuri în doi peri: «Vom vedea! d. Sturdza va hotărî! O să trebuiască să facem ceva fără îndoială, însă trebuie lucru bine cumpănit! O să vorbesc cu d. Sturdza.»

Obosiţi oamenii de atâtea amânări, provoacă o conferinţă în Braşov, la care iau parte vreo 40 de delegaţi ai cercurilor electorale. Conferinţa avea de scop să hotărască atitudinea partidului naţional faţă cu «Tribuna» şi să stabilească, odată pentru totdeauna, sistema de activitate politică, cu scopul de a împiedica orice tentativă de trădare a programului naţional din partea noii direcţiuni a «Tribunei».

D. Brote crede în fine că n-ar fi rău să cam iasă din expectativă de astă dată; şi astfel, conferinţa din Braşov este rugată să trimită o delegaţiune la Sinaia, unde să comunice şi luptătorilor de aci rezoluţiunile luate, şi ca apoi toţi împreună, cei de aci şi cei de dincolo, să păşească bine concertaţi la lucru. Nu mai era chip de amânare de astă dată. Întâlnirea era fixată: d. Brote a trebuit să meargă să dea ochi cu delegaţiunca conferenţei, însoţit de d. Aurel Popovici, care stăruise din răsputeri ca să nu se mai amâne cumva dezbaterea.

Acest conciliabul s-a ţinut la Hotelul Ungarth în Sinaia, hotelul diplomaţilor; d. Brote era acolo în atmosferă proprie. S-a mâncat şi petrecut minunat de bine. Oaspeţii au fost trataţi ca în orice casă de diplomat care se respectă. Ce rezoluţiune s-a luat însă?... Ce a făcut d. Brote, ce a dres, — nu s-a luat nici o rezoluţiune.

* * *

Aci o mică parenteză nu e de prisos. Am spus mai sus că d. Brote este fascinat de d. Sturza până într-atâta încât nu vorbeşte, nu gesticulează, nu clipeşte, nu tuşeşte, în fine nu face nimic decât cum face şi d. Sturza. Şi e mândru de aceasta, şi cu cât vede că reuşeşte mal mult a semăna întru toate, mari şi mici, cu «sublimul», cu atât îşi acordă mai multă stimă în propria d-sale conştiinţă.

Aşa, după congresul partidului liberal la Hugo din septembrie trecut, cu câteva zile înainte de căderea conservatorilor, d. Brote a rămas încântate de un procedeu ingenios cu care d. Sturdza a făcut oaspeţilor onorurile. După o dezbatere generală, şeful liberalilor a chemat într-o odaie separată delegaţia fiecărui judeţ în parte. Astfel, d. Bianu, care avea un catalog în mâna, striga după alfabet: «Judeţul Argeş! să poftească! judeţul Botoşani! să poftească!» iar şeful primea şi dăscălea îndeosebi pe fiecare. Fiecare judeţ a avut prin urmare porţiunea sa de deosebită atenţiune! fiecare judeţ s-a putut mândri că a stat în particular de vorbă despre politica înaltă cu şeful!

Astea le spunea d. Brote, minunându-se de atâta tact politic. Era deci peste putinţă ca d. Brote, cu originalitatea d-sale, să nu întrebuinţeze la conciliabulul din Sinaia procedeul d-lui Sturdza. Aşa, după ce oaspeţii mancară şi petrecură, d. Brote se scula de la masă, trecu la uşa odăii d-sale particulare şi începu să strige pe rând reprezentanţii deosebitelor cercuri: «Munţii — Apuseni! să poftească!» apoi, «Hunedioara! să poftească!» Procedeul, faţă cu doi bieţi modeşti preoţi ai Munţilor — Apuseni, a avut un succes monstru. E adevărat că oamenii au plecat fără niciun rezultat pozitiv, însă încântaţi de onorurile ce li se făcuseră şi de minunile şi prăpăstiile pe care le auziseră de la d. Brote despre talentul, patriotismul şi Românismul «sublimului» d. Sturdza.

* * *

Peste câteva zile apare în Bucureşti o broşură («Tribuna şi

Tribuniştii») a d-lui I. Slavici, în care d. I. Slavici face, deşi cu mult entusiasm, dar foarte imparţial, apologia d-lui I. Slavici. Din toată broşura, rezultă că d. I. Slavici este un om care se poate lăuda pe sine 95 de pagini, pentru ca la urmă în pag. 96 să ne poată da soluţia chestiunii naţionale.

D. I. Slavici, omul d-lor Brote şi Sturdza — știut şi cunoscut — susţine în pagina finală a apologiei d-sale proprii, că: *«dacă guvernul maghiar acordă o modificare a legii electorale, Românii un mai au ce pretinde.»* Scurt şi cuprinzător!

Toată lumea sare în sus! mai rău decât sărise când cu discursul dlui Sturdza la Iaşi. Bine; d. Sturdza este prim ministru; situaţia d-sale e grea; d-sa trebuie acum să lucreze mai cu prudenţă decât în opoziţie. Dar d. Slavici, omul dlui Sturdza, şi d-sa face diplomaţie?

Carevasăzică omul dlui Sturdza propagă *părăsirea programului naţional.* Dar d. Brote ce zice de asta?

Aleargă toţi din toate părţile la d. Brote, unii foarte hotărâţi a-l strânge de aproape pe diplomatul de Răşinari şi a-l forţa să se pronunţe categoric.

D. Aurel Popovici, alarmat de cele întâmplate, pune dezbaterea astfel. Au venit liberalii la putere. Sentimentele liberalilor ne sunt cunoscute în privinţa chestiunii naţionale de când ei erau în opoziţie; nu avem dreptul a bănui că acele sentimente să se fi schimbat. Rugăm dar pe d. Brote, ale cărui relaţiuni strânse cu d. Sturdza sunt bine cunoscute, să ne arate ce putem noi astăzi cere, ce ne este permis să dorim şi să cerem de la partidul liberal, ajuns la putere, ca ajutor pentru activitatea noastră. Apoi d. Aurel Popovici e de părere ca, pe baza programului său, activitatea partidului naţional de dincolo trebuie să se împartă astfel: un mare ziar german în Bucureşti; meetinguri în Transilvania; câte un birou de propagandă în Germania, Franţa, Englitera — o agitaţie sistematică în toată Europa pe tema *programului naţional.*

D. Brote ascultă şi tace. După d. Aurel Popovici, ia cuvântul d. Bianu, tot aşa de strâns legat cu d. Sturdza ca şi d. Brote.

D. Bianu declară că, în starea în care au ajuns astăzi lucrurile, chestiunea naţională nu se mai poate rezolva decât cu o singură condiţiune, anume: partidul naţional de dincolo *să proclame de șef absolut pe domnul Brote; să aibă toată lumea încredere absolut oarbă în domnul Brote; să se asculte fără crâcneală absolut tot ce va comanda domnul Brote; pentru că, în situaţia politică de astăzi, hotărît, Românii din Transilvania și interesele lor nu sunt și nu pot fi reprezentaţi la Bucureşti decât de domnul Brote, singurul absolut acreditat pe lângă înaltele locuri. Domnul Brote este şi rămâne prin urmare dictatorul partidului naţional de dincolo.*

Aşa e, cititorule, că ai cam priceput şi d-ta cum merge, politica? Aşa e că miroase de departe cam cum are să se sfârşească comedia? Aşa că se vede cât de colo cusătura grosolană a şireteniei?

Ai puţintică răbdare: să vezi urmarea, şi apoi să înţelegi ce subţiri diplomaţi au fost dd. Sturdza, Brote şi Comp.

* * *

Uitasem să pomenim de farsa cu Lucaciu.

Înainte cu câteva zile de conferenţa în care s-a propus de către d. Bianu, în numele dlui Sturdza, dictatura d-lui Brote pentru dirijarea partidului naţional de dincolo, am avut să asistam aci la una din cele mai triviale farse, cu ocazia vizitei ce ne-a făcut părintele Lucaciu.

Se pare că ilustrul luptător a venit aci cam fără voia dlui Brote, care exprimase dorinţa de a se întâlni prealabil în secret cu Lucaciu, pentru a-l pune în curent cu situaţiunea nouă creată de la venirea liberalilor la putere. Părintele Lucaciu, având pe semne bănueli, s-a făcut că nu prea înţelege, şi a venit tam-nisam.

Primirea splendidă ce i s-a făcut a iritat foarte mult pe dd. Brote şi Comp., care au făcut gol împrejurul oaspelui atât de aşteptat de Ligă. Golul acesta, părăsirea aceasta din partea ilustrei companii i-au dat mult de gândit părintelui, care e prea cuminte ca să se mulţumească aci doară cu un

entuziasm public, nu numai lipsit într-un mod făţiş de o aprobare oficială fie cât de platonică, dar chiar privit din cercurile oficiale şi oficioase cu vădită nemulţumire.

Ce s-a petrecut, în otelul *English,* între părintele Lucaciu şi un trimis al ilustrei companii Sturdza — Brote nu se poate şti precis; se ştie însă că valorosul agitator Lucaciu, cu trei zile înainte de mirificul banchet ce i se prepară, a căzut bolnav de gâlci. S-a legat la gât, s-a înfăşurat la cap, s-a pus în pat să zacă, şi a jucat, câteva zile de-a rându, faţă cu numeroşii săi vizitatori, pe omul răguşit, cu un succes desăvârşit. Banchetul nu s-a ţinut; câteva mici neorânduieli la Ligă cu întoarcerea banilor la subscriitori s-au produs; părintele a plecat fără să-şi ia ziua bună de la miile de cetăţeni, care-i făcuseră o primire neobișnuită decât pentru marii eroi, şi s-a dus drept la Şişeşti, unde îl aşteptau cu atâta dragoste şi de atâta vreme umilii săi poporeni.

Păcat de Lucaciu! Ne pare foarte reu că nu l-am mai putut auzi încă odată pe acest orator, poate unul de frunte între cel mal talentaţi al Românilor. L-auzisem în ajunul plecării sale la temniţă. Mare talent! Ne închipuim ce frumuseţe de discurs am pierdut: Lucaciu, cu spiritul şi arta lui superioară, vorbind, după suferinţele pe care le îndurase la Szegedin! Încă o dată, păcat! Dar n-avem ce face: un orator, fie el chiar Lucaciu, nu poate vorbi dacă l-a răguşit un diplomat ca d. Brote. Să dea Dumnezeu numai ca diplomatul de Răşinari să nu-i fi dat oratorului nostru o răguşeală cronică incurabilă.

* * *

Toate astea, farsa cu Lucaciu, tergiversările d-lui Brote, straniile d-sale apucături de trăgănire, broşura d-lui Slavici, trebuiau să treacă la cunoştinţa celor de peste munţi. Ele au avut de rezultat dezmeticirea întrucâtva a opiniei publice, care instinctiv a început să devie din ce în ce mai favorabilă lui Raţiu, calomniat într-un mod aşa de stăruitor ca voind a trăda cauza română prin *părăsirea programului naţional.* Subliniem mereu această acuzaţiune, care, nu trebuie să

uităm, era calul de bătaie al ddlor Brote şi Comp. contra lui Raţiu.

«Tribuna», acum al lui Raţiu, începea să atragă în juru-i unul câte unul pe membrii partidului naţional, risipiţi în toate colţurile, ameţiţi şi neştiind ce să mai gândească în această babilonie, în acest amestec al limbilor, în care cei ce erau datori să se pronunţe tare şi răspicat, bâlbâiau încurcat de toatele, afară de o declaraţie categorică.

Cu toate astea, d. Brote continuă să aibă un partid dincolo, care partid nu se dumirea încă şi credea mereu că Raţiu este trădător; acel partid plănuia fundarea unui ziar nou, care să combată şi să împiedice planurile «funeste» ale bătrânului. Pe fiece zi, soseau curieri din acest partid la Bucureşti, stăruind să se ia în sfârşit o hotărâre în privinţa noului organ de publicitate. Ei erau veșnic legănaţi în speranţe, veșnic dorind să apere programul naţional periclitat, care, după d. Brote, era din zi în zi ameninţat a primi lovitura de graţie din partea actualei «Tribune», veșnic amânaţi de azi pe mâine. Dar rămâneau totuşi convinşi că Brote e pentru *menţinerea programului,* pe care Raţiu voieşte să-l trădeze. Am subliniat iarăşi *menținerea programului.*

Ar mal fi mers acei naivi multă vreme în această credinţă, dacă partidul naţional, regrupat împrejurul «Tribunei», cu Raţiu în frunte, n-ar fi dat strălucitoarea dezminţire la toate urâcioasele calomnii, prin manifestul său. Acel manifest răstoarnă din temelii toată clădirea şarlatanească de bârfeli a companiei Brote, declarând solemn că *baza de luptă, temelia şi obiectul activităţi politice a partidului naţional va fi programul! Tranzacție asupra programului nu poate încăpea!*

Acu să vedem pe d. Brote.

* * *

D. Brote este strâns foarte de aproape astă dată.

Iată, îi zice d. Aurel PopovicI, partidul se reîncheagă iarăşi; nu mai este niciun cuvânt de disensiune. Bătrânii, cu Raţiu în frunte, declară în manifestul lor că sunt pentru

menţinerea absolută a programului, pe baza căruia mergem cu toţii. Trebuie numaidecât să hotărâm ce e de făcut. Orice întârziere din partea noastră ar fi păgubitoare cauzei naţionale. Să ne decidem odată la lucru. Până când să mai stăm aşa? Ce facem noi aici? Care e rolul nostru al tinerilor, când bătrânii pornesc la luptă aşa de hotărâţî?

D. Brote caută iar s-o scalde, începe iar s-o ia pe de lături cu diplomaţie, cu amânări prudente, cu ezitări inspirate de înalt tact. La toate astea, d. Aurel Popovici pune piciorul în prag cu oarecare vehemenţă, şi convinge în sfârşit pe diplomatul de Răşinari că încă o amânare a dezbaterii n-ar mai putea fi admisă.

D. Brote promite a lua înţelegere cu d. Sturdza şi fixează o conferinţă între patru inşi, dd. Brote, Aurel PopovicI şi alţi doi — e de prisos a li se spune numele, destul de modest de aminteri — pentru ziua de 11 februarie.

Conferinţa aceasta trebuie să rămână în analele timpului nostru. Vom face asupră-i o dare de seamă cât se poate mai fidelă şi mai amănunţită.

* * *

După câte ştim noi, d-lui Aurel Popovici încă de mult, cu mult înaintea cociliabulului de la Sinaia, nu-i plăcea deloc ceea ce vedea şi auzea. Aerele misterioase şi rezervate ale d-lui Brote, suficienţa cu care se prezenta diplomatul de Răşinari, astăzi ca şi mai înainte umbra d-lui Sturdza, acum şef al guvernului, tonul de superioritate pe de-o parte, iar pe de altă parte de jenă al acestui *medium* sturdzist, toate contribuiau a înrădăcina în spiritul d-lui Aurel Popovici nişte bănuieli foarte neplăcute. Era ceva şarlatanesc în toate apucăturile acelea pseudo — diplomatice, mirosea a *Schwiendlerei,* a scamatorie cât de colo.

Era în adevăr cusută cu aţă prea albă cusătura diplomatului de la Răşinari. Nu era de înţeles, din partea unui om «cinstit» ca d. Brote, care atâta vreme învinovăţise pe Raţiu ca trădător al programului, să nu facă nicio mişcare de satisfacţie la declaraţia bătrânului că nu iese în ruptul capului din acel program. Era foarte straniu lucru să nu vezi

nicio pornire generoasă de entuziasm, din partea d-lui Brote la acea declarare categorică din partea bătrânului luptător, declarare care trebuia să risipească d-lui Brote toate bănuielile în privinţa mult trâmbiţateî primejdii a programului naţional.

Dacă Raţiu, bănuitul, nu transige asupra programului, atunci ce neînţelegere mai poate dezbina partidul naţional? Dacă Raţiu a fost, prin urmare, pe nedrept bănuit, a cui e datoria să se-ntoarcă în tabăra naţională al cărei stindard — programul — Raţiu îl ridică astăzi, aşa bătrân cum este, atât de sus? Asupra cărui punct se mai poate desprinde de partidul naţional dd. Brote şi Comp., până aci apărătorii programului contra bănuitului, pe nedrept, Raţiu?

Asupra cărui punct? Se va vedea aceasta din darea de seamă asupra conferinţei intime ţinute la d. Brote în ziua de 11 februarie, când, dându-se cărţile pe faţă, s-au dovedit cu prisos cine în acest joc măsluit erau măsluitorii.

Măsluitorii erau dd. Brote şi Comp., brigada de poliţie a d-lui Sturdza pentru afacerile de dincolo.

E interesant acest joc, în care oamenii de treabă au făcut rolul ingrat de gâscă. Iată o întreagă pleiadă de oameni culţi, inteligenţi, patrioţi, oameni de inimă şi cinstiţi, care, cu reale sacrificii, fără să lingă talerele nimănui, s-au lăsat traşi pe sfoară, doi ani şi jumătate, de către o mititică clică de ghiduşi, de *claqueurs,* de *pique—assiette,* a căror înzestrare este târârea lipicioasă faţă cu cei de sus, ifosul umflat faţă cu cei mici, minţirea continuă şi cu unii şi cu alţii — armele ordinare ale celui mai ordinar şiretlic.

Dar să venim la conferinţa de la 11 februarie.

* * *

În sfârşit, cei patru se adună la d. Brote în ziua de 11 februarie. Chestiunea în dezbatere e pusă din nou, şi răspicat, de Aurel Popovici.

Ce atitudine ţinem? care este programul nostru de activitate, mijloacele de care dispunem, şi ajutoarele pe care putem conta?

D. Brote, foarte constrâns, începe s-o ia la deal, la vale, şi tot pe de lături: că, în adevăr, este vreme să se înceapă o activitate mai hotărâtă, deoarece timpul se pierde în zadar în lupte infructuoase, cu disensiuni păgubitoare stării politice generale a Românilor; că e de datoria fiecărui bun român să se gândească matur la aceasta; că, că... şcl. șcl., vechile clişeuri banale şi uzate — metoda cunoscută a farsorilor, care ştiu să ţină discursuri de un kilometru fără un miligram de înţeles precis.

D. Brote, după aceea, începe să le citească celor trei un memoriu, iar kilometric şi tot aşa de substanţial ca şi discursul introductiv, în care iar o scaldă, în care iarăşi spune, în o mie de clişeuri, că o activitate hotărâtă e de dorit numaidecât. Un pasaj din memoriu totuşi pare a avea un înţeles oarecare, şi asupra acelui pasaj se sparge în fine buba şi iese răutatea urâcioasă la iveală.

D. Aurel Popovici relevează acel pasaj. D-sa întreabă ce voieşte autorul memoriului să înţeleagă prin cuvintele:

«Astăzi, mai cu seamă, când se apropie timpul soluţiunii chestiunii naţionale...»

Aci e aci. D. Brote spune, cu cele mai distilate circumlocuţiuni şi cu tonul cel mai emoţionat, că a înţeles prin acel pasaj posibilitatea unei apropiate aranjări, «cu cumpăt, dar cu patriotism, cu patriotism, dar cu prudenţă» între Români şi guvernul maghiar, scop întru care trebuie să se organizeze partidul naţional. Partidul trebuie reconstituit pe bazele unor vederi *moderate,* aşa încât patriotismul zvăpăiat să nu strice adevăratelor şi realelor interese ale poporului. Şi tot pe tema aceasta, îi trage iar un discurs. Ar fi urmat mult panglicele diplomatice, dacă nu le reteza d. Aurel Popovici, care fierbând în sine asculta tăcut într-un jeţ.

«Care va să zică, întreabă rar şi apăsat d. Popovici ridicându-se şi luând, cu toată emoţia, un ton liniştit, — care vasăzică, noi căutăm să ne constituim dincolo în partid *moderat?*

— Da, răspunde d. Brote.

— Adică, precum se zice aici, urmează, d. Popovici, un partid... *ministeriabil?*

— Da, da…

— Un partid de amestec posibil şi probabil în guvernărmânt? Cum s-ar zice pe nemţeşte, *Regierungsfaehig?*

— Da, da, da! răspunde d. Brote, făcând un întreit gest scurt cu pumnul închis şi cu degetul cel mare întins în jos — gestul dlui Sturdza în toate ocaziile importante.

— Bine, respunde d. Popovid simplu şi stăpânindu-se mereu. Însă… nu ne-am gândit la un lucru… trebuie să ne gândim şi la acela: când or afla asta cei de dincolo? sau mai bine, cum o să le-o spunem noi asta celor de dincolo, mulţimii Românilor, ale căror sentimente ne sunt destul de cunoscute? O să fie foarte greu.

— A! Se-nţelege, răspunde diplomatul de Răşinari, că asta rămâne între noi deocamdată. Celorlalţi nu avem să le-o spunem aşa de-a dreptul. O să ne aranjăm între noi în prealabil, o să dezbatem, o să combinăm şi o să găsim mijlocul de a-i prepara mai întâi; o să potrivim aşa ca să-i aducem unde vrem noi fără a le spune tot ce ştim: n-avem nevoie să spunem tuturor oamenilor simpli ce gândim noi conducătorii.

— Bine, zise încă odată d. Popovid. Fie şi aşa.»

Câteva vorbe indiferente se mai schimbară, după care, fiind orele prea înserate, conferinţa intimă se sfârşi, fixându-se pe a treia zi, marţi, o a doua. În acest timp d. Brote trebuia să comunice cu d. Sturdza.

* * *

D. Aureliu Popovici iese de acolo cu inima înnegrită de cele ce auzise. Deşi simţise de mult că lucrurile nu sunt curate, deşi de mult bănuia că fierb farmece otrăvitoare în ceaunul tainic al companiei Sturdza — Brote, aflarea lămurită a scopului atâta vreme tăinuit trebuia să-l zdrobească; ridicându-se capacul de pe ceaun, trebuia să izbucnească aburul pestilenţial al fierturii îndelungate: omul înecat de acea duboare a pornit disperat pe stradă.

Cui să se ducă să se plângă? Îi venea să strige la toată lumea trecătorilor şi să le denunţe tot. În culmea indignării,

alergă la un prieten bun, care se sperie deocamdată la apariţia acelei figuri sufocate de atâta concentrare. Era înfăţişarea unui om lovit de o crudă nenorocire. Atunci Popoviei spuse din fir în păr cum fusese jucat şi tras pe sfoară atâta vreme.

«Ce-i de făcut acuma? întreba Aureliu, după ce-şi mai scoase focul prin destăinuire.

— S-o rupi scurt cu aceşti oameni, şi să cauţi a-i împiedica să-şi ajungă scopurile necurate.

— Să mai merg şi marţi la ei?

— Mai ales. Trebuie să mergi, şi să fii cuminte şi potolit ca şi astăzi, ca să poţi şti tot.»

* * *

Până să venim la conferinţa a doua, în urma căreia s-a făcut ruptura şi s-a dat alarma în presă, nu strică să povestim un mic incident ridicol, care caracterizează bine şi simplicitatea şi şiretlicul.

Unul dintre membrii partidului naţional de dincolo, om de treabă, dar foarte simplu, greoi la spirit ca şi la trup, dar încă odată om cum se cade, se dăduse, dintru începutul dezbinărilor, prin o bună mişcare instinctivă, de partea d-lui Raţiu contra d-lui Brote. Acesta din urmă, se înţelege, era foc de necăjit asupră-i. Vine împrejurarea ca omul să fie silit a veni la Bucureşti; aicea avea să ia nişte bani de *undeva* pentru plata unor datorii contractate de dânsul în propaganda şi lupta politică. Omul avea dreptul să pretindă această sumă, pentru care era urmărit de creditori; n-avea însă curajul să vie de-a dreptul, ştiind ce influenţă are compania Brote — Sturdza asupra locului de unde el avea să primească suma. Atunci, omul nostru se gândeşte să ia lucru pe departe şi trimite la Bucureşti unui amic, comun lui şi dlul Brote, următoarea telegramă, a cărei autenticitate o garantăm; de aminteri, n-ar fi nevoie de aşa ceva; o astfel de compoziţie telegrafică nu se poate născoci; ea se vede cât de colo că e naturală. Iat-o:

«Sosesc mâine Bucureşti *incognito,* mă!» Iscălită cu numele întreg.

Un autor de teatru, dacă ar pune un personaj închipuit să bată aşa depeşe, ar fi acuzat pe drept cuvânt de exagerare: poate cineva fi aşa de simplu? Iată că s-a putut.

Ceea ce însă e permis naturii, nu e permis şi unui autor dramatic — un personaj atât de simplu numai natura are dreptut să-l creeze.

Auzi, *incognito!* O ilustru personaj! *Incognito!*

Amicul comun aleargă se-nţelege în fuga mare la acesta şi denunţă sosirea lui *Incognito,* care vine să-şi ia suma de câteva sute de lei. D. Brote îi spune să nu care cumva să nu-l aducă imediat după sosire pe individ acasă la dânsul.

Incognitul soseşte, şi, fericit că l-ar mai primi d. Brote, care ţine în mână situaţia, merge la întâlnire. Foarte jenat la început, temându-se de mustrări, îşi capătă încet încet liniştea cerută la o întâlnire diplomatică, mai cu seamă că d. Brote îi promite că-l va introduce la d. Dim. Sturdza, primul ministru, care-i va da toată cheia chestiunii naţionale. Bietul *incognito* ardelean când aude că are să dea, el! cu ochii de d. *Şturdza* rămâne aiurit.

«Şi ca să vezi — zice d. Brote — că cu nu vreau câtuşi de puţin să fac să prevaleze vreo părere a mea, îţi promit că vei fi singur cu ministrul; eu nu voi fi, nu vreau să fiu faţă la întrevederea dv. În mine poate nu te-ncrezi; căci d-ta, din nenorocire pentru cauza naţională, mergi orbeşte cu Raţiu; să vezi ce are să-ţi spună d. Sturdza!»

Incognitul merge la d. *Şturdza,* care-l ţine în celebra bibliotecă de peticele aproape trei ceasuri. Se dusese omul aiurit — a ieşit buimăcit cu desăvârşire. Era literal fermecat până la năucire de privirile marelui bărbat de stat.

«Ce ochi, mă! *penetrabili* are d. Sturdza! Ce ochi! măă!

— Bine, zise un prieten, şi el nedumirit, care aşteptase cu nerăbdare rezultatul întrevederii incognitulul cu ministrul; bine, ştim noi ochii lui d. Sturdza; dar, în definitiv, ce ţi-a spus?

— Multe, mă frate!

— Multe, multe, dar cam ce?

— Cam ce? cam ce? Toate alea care le ştim şi noi; că-s doară să vezi numai cum le-o spus!»

Fermecat de ochii «penetrabili», bietul *incognito* a înghiţit cu deliciu trei ore tiradele răsuflate, clișeele banale şi uzate, balivernele fără miez — a căror esenţă nu-i decât marele adevăr că «Românilor câtă vreme le va merge rău n-o să le meargă bine».

Dar tot n-a ascultat degeaba. Răscatechisit, şi-a luat omul părăluţele uşor şi a putut pleca fără întârziere acasă, unde desigur trebuie să fi împănat capetele prietenilor la «Cassină» seara cu:

«Ce ochi, mă! are d. *Şturdza,* măă!»

* * *

Marţi 13 fevruarie, a doua conferinţă a celor patru.

Dezbaterea este reluată de acolo de unde fusese lăsată duminica trecută. D. Brote face pe larg descrierea avantajelor politice ce ar resulta din reorganizarea partidului naţional ca partid moderat, ca *Regierungsfaehig,* ca partid de guvernământ.

D. Aurel Popovicî în fine întreabă:

«Atunci, care va să zică, nu mai putem sta pe baza programului naţional?

— Se-nţelege că nu, răspunde d. Brote.

— Nu mai putem «zbiera» (vorba d-tale, d-le Brote) pe tema programului, cum fac cei de la Sibiu în manifestul lor?

— Fireşte că nu.

— Mai pe scurt, prin urmare, suntem oportunişti, şi ne organizăm în partid *oportunist...*

— Da, da, da!»

D. Aurel Popovicî face o mişcare bruscă: «Dar dacă nu se poate una ca asta?» Şi zicând acestea cu un ton de astă dată foarte nepotolit, merge şi se aşază încruntat într-un jeţ, cu mâinile încrucişate, gata să asculte tot fără să mai zică o vorbă.

— Trebuie să se poată, răspunde d. Brote, trebuie numaidecât; căci fără aceasta nu nu mai merge!»

Diplomatul de Răşinari începe atunci o tiradă foarte alambicată, din care rezultă că nu s-ar putea închipui o altă

dezlegare a situaţiunii; că nu s-ar putea altfel *spera o amnistiere* a dlor Brote şi Popovici, refugiaţi politici; că în fine... în fine «numai acest mod intră şi în vederile d-lui Sturdza, numai un aşa program, şi nici unul altul, este *agreat de d. Sturdza.*

Obosit şi dânsul de atâtea discursuri, de atâtea trăgăneli, d. Brote răsuflă cu satisfacţie că a trecut în fine momentul cel greu, că a spus în fine ceea ce de atâta vreme cocoloşise. El se uită să vadă bine impresia ce-o făcuse vorbele din urmă mai ales asupra d-lui Popovici, căci de ceilalţi doi — oameni ascultători, supuşi credincioşi şi încercaţi — era sigur.

D. Popovici posomorât se uita ţintă aşa de urât la d. Brote, încât acesta, zâmbind mânzeşte şi foarte jenat, zise către ceilalţi:

«Ia uitaţi-vă la el!!» Apoi către Popovicî: «Ce te uiţi aşa, ca un sălbatic!»

A urmat apoi o scenă foarte neplăcută, şi astfel s-a spart cea de-a două conferinţă pentru reorganizarea partidului *moderat* de guvernământ, partidului *oportunist.*

D. Aurel Popovici ştia acuma tot. El nu mai avea ce căuta acolo unde se conspira în contra programului naţional. Atunci, a scris acea scrisoare către d. Brote, pe care am publicat-o şi noi, şi pe care toţi o cunoaştem. Era de datoria d-sale de a denunţa opiniei publice acea conspiraţie, şi credem că, afară de conspiratori, orice român trebuie să-i mulţumească de modul cum îşi îndeplineşte această datorie.

* * *

Ziceam la început că partidul naţional de dincolo are de ce mulţumi partidului liberal de la noi — de o adevărată cutie a Pandorei: vrajbă, neîncredere, bănuieli, zăpăceală, nesiguranţă şi o oboseală, o discordare foarte asemănată cu începutul unei complete descompuneri finale.

Cine strică, cine e; vinovat de această stare de lucruri?

Credem, că din cele de mai sus, a putut-o vedea oricine.

Desigur dd. Sturdza, Brote şi Comp.

Pot fi aceşti oameni, măcar cei doi, dacă nu şi *Comp.,*

bănuiţi de neonestitate, de lipsă de patriotism, de trădare?

Cu toată sinceritatea respundem: nu şi nu! Ca să avem în privinţa ddlor Sturdza şi Brote aşa bănueli infamante, ar trebui să ne cheme pe noi Dim. Sturdza sau E. Brote, şi ne cheamă altfel. Noi nu putem face, chiar în urma greşelilor politice a acestor domni, aceea ce făceau dumnealor cu Raţiu. Noi nu suntem de aceeaşi şcoală: criticăm de bine de rău cum putem, cum ne taie capul, dezbatem şi combatem, dar niciodată nu ne pierdem în dezbatere sărita până să ajungem a înjura, a arunca cu noroi în faţa adversarilor sau a spune prăpăstii calomnioase pe socoteala lor. Ce ar însemna să începem acuma şi noi — şi poate că am avea mai mult pretext s-o facem, în urma celor descoperite — să strigăm prosteşte: Sturdza şi Brote trădători vânduţi Maghiarilor! precum strigau, fără niciun pic de dreptate, aceşti domni contra bătrânului patriot Raţiu?

Asta nu putem s-o spunem, pentru că nu o credem.

Încă odată, un om de treabă nu poate un moment pune la îndoială onestitatea şi iubirea de patrie şi de neam a ddlor Sturdza şi Brote.

Decât — este un decât — dacă nu pot fi câtuşi de puţin bănuiţi aceşti domni de infamie, pot fi cu temei acuzaţi astăzi de altceva, poate şi mai primejdios pentru patrie şi neam — de *incapacitate patentă.*

Dacă nu eşti faur, nu îţi mânji nasul cu cărbuni! zice o vorbă bătrânească. Dacă nu eşti capabil de politică şi diplomaţie, stai, stimabile, în biblioteca d-tale minunată, ca un savant academic ce eşti, sau, d-ta celălalt, rămâi la Răşinari de fă brânzeruri faine, şi nu te apuca să năuceşti o lume întreagă cu nepriceperea şi incapacitatea d-tale.

* * *

Partidul liberal de la noi şi în special d. Sturdza au făcut o mare greşeală când au luat chestiunea naţională ca o armă de luptă în contra guvernului conservator, şi noi credem că n-ar fi bine ca partidul conservator să repete această greşeală. Dd. Brote şi Comp. au făcut asemenea foarte rău că au confundat interesele şi năzuinţele partidului naţional

de dincolo cu interesele şi năzuinţele partidului liberal de aici. Aceste două greşeli aşa de păgubitoare şi patriei şi neamului nu se datoresc decât *incapacităţii* respectivilor.

Pentru cine a dat roade bune activitatea şi jertfele partidului naţional de dincolo şi ale Ligii de aici?

Pentru partidul liberal de la noi a dat roade bune ce-i drept; acest partid tocmai pentru că apucase bine toate sforile Ligii, tocmai pentru că pusese mâna pe câţiva conducători ai agitaţiei naţionale, tocmai pentru că atrăsese simpatiile şi acaparase conştiinţele Românilor de dincolo, în fine pentru că astfel era primejdios în opoziţie în ajunul Mileniului unguresc, trebuia să fie minunat pentru guvern. Confirmarea aceastora o avem destul de strălucitoare în discursul de la Iaşi al primului ministru liberal şi în toate frământările pentru reorganizarea partidului *oportunist* dincolo, partid care renunţă la programul naţional.

Activitatea şi jertfele partidului naţional de dincolo și ale Ligii de aci au mai dat roade, încă şi mai bune, pentru guvernul maghiar: partidul naţional român paralizat în ajunul Mileniului.

Se înţelege că, vorbind de roade, de-abia trebuie să mai pomenim de firimituri culese pe apucatele: meschine interese de paralâc, satisfaceri de mititele ambiţiuni senile şi de zgomotoase fanfaronade puerile, şcl.

Dar partidul naţional de dincolo? care i-a fost partea lui de rod din toate astea? Paralizarea-i proprie.

Şi ca să sfârşim, ierte-ni-se, fiindcă e vorba de fraţii noştri, să întrebuinţăm formula consacrată pentru aşa împrejurări:

Et nunc erughimini!